HIS2B

Tova Ridderström

ESB15

Nacka Gymnasium

Min Stockholmsskildring

Det här är historien om Emil och Ester, men också om Håkan och Kristina och deras barn och barnbarn, och livet i Skarpnäcks trädgårdsstad.

Året var 1921. Emil var glad, ja nästan lycklig. Han skulle bilda familj. Hans Ester väntade barn i april. Det som gjorde honom dyster var bostadsfrågan. Att bo inneboende på Kindstugatan i ett rum med möjlighet att på nåder få använda del i köket var inte det Emil önskade sin familj. Han tänkte tillbaka på sin egen barndom på torpet i Fagerhult i Småland. Ängarna, skogen, sjön, och djuren. Precis som många, många andra hade han varit tvungen att ta sig till Stockholm för att få arbete och kunna försörja sig. Då, när han var 17 år och kom till Stockholm var han optimistisk ”det där att få jobb och bo någonstans, det ordnar sig”. Att köra ut koks var någonting han klarade bra. Hästar var han van vid, ung och stark var han också.

Nu var läget ett annat. Nu skulle han bli förälder och ville att barnet skulle få det så bra som det bara gick.

Bostadsbristen i Stockholm var enorm på grund av den stora inflyttningen. Staden var tvungen att lösa problemet. De styrande i Stockholm förstod att enda möjligheten var att köpa mark från de stora gårdarna runt staden, som Skarpnäcks Gård och Enskede Gård. På dessa marker behövdes stadsplanering för att få ordnad bebyggelse. Inspirationen att anlägga trädgårdsstäder med egna hus och en liten trädgård kom från England. Ängsmarken från gårdarna styckades till tomter på ungefär 500 kvadratmeter som sedan kunde bebyggas. Mellan Stockholm stad och Byggnadsföreningen Skarpnäck u.p.a. upprättades ett avtal och föreningen lät sedan någon som bodde i Stockholm hyra en tomt på 60 år med en avgift på 170 kr per år. Man fick äga sitt hus men hyra sin tomt. Den som hyrde tomt var tvungen att rätta sig efter regler som staden och föreningen ställt upp. Bland annat fick man inte anlägga svinhus eller fähus, alltså ha djur på tomten, man fick inte använda tomten till avstjälpningsplats, inte heller störa traktens invånare med buller, rök eller annat som skulle störa. På gränsen mellan Skarpnäcks Gård, Enskede gård och Hammarby gård skulle en ny stadsdel, Skarpnäck, få ta form. ”Vita Stenen” på Gränsberget markerade platsen, och finns fortfarande kvar på sin plats.[1]

Tänk om det var möjligt att få köpa ett hus till en sådan tomt som arbetskamraten Konrad berättat om. Emil och Ester drömde och såg sin familj och sig själva i ett eget hus med en jordplätt där man kunde odla. Det var ju på landet och långt in till stan och arbetet, men det skulle väl gå. Tänk om….

Med kontraktet i hand tog Emil spårvagn 8 ända ut till Skarpnäck. Där fanns tomten som Emil och Ester hade tilldelats.

[1] Bild från https://sv.wikipedia.org/wiki/Vita_sten

En klöveräng var det.[2] ”En lie skulle man ha. Jag frågar grannen” tänkte Emil. Han fick låna en lie och det blev riktigt fint. Nu hade han överblick. Drömmen om huset tog tag i honom igen. Han såg huset, Ester och deras barn och trädgård med äppelträd, vinbärsbuskar och egen potatis att gräva upp. Det visade sig att närmaste granne var gipsrörare, någon annan snickare, ytterligare någon renhållningsarbetare. Även trädgårdsmästare och gatuarbetare fanns i närheten. Riktiga arbetare.

Husen hade redan staden bestämt hur de skulle se ut. Några olika typer fanns. Monteringsfärdiga huset Sörgården från Vansbro var Emil så nöjd med. Tänk 50 kvadratmeter och vind och källare, och vattenklosett inomhus. En oerhörd lyx jämfört med lägenheten i Gamla Stan, där torrdassen stod på rad på innergården.

Ett lån från stadens tomträttskassa skulle göra det möjligt att köpa huset, lånet var fördelaktigt, men dyrt för Emil. Gräva för grunden och bygga skulle han få göra själv, även om huset var monteringsfärdigt. I området fanns en förening för de som skulle bygga och bo, Skarpnäcks Trädgårdsstadsförening. Medlemmarna hjälptes åt och det fanns verktyg och annat att låna från Trädgårdsstadsföreningen till byggena, om man inte ägde själv.

Sakta började området ta form, kvarter för kvarter byggdes upp. Trädgårdsstadsföreningen byggde en dansbana[3] i området, vid foten av Sekreterarbacken, livet skulle inte bara innehålla jobb och husbygge. Valborg och midsommar skulle så klart firas och det gjorde man med grannarna.

1923 stod Emils hus i kvarteret Statsministern färdigt och familjen kunde flytta in. Inflyttningen blev lite försenad, det tog längre tid att få in fönsterna än beräknat, men nu var de på plats. Kakelugnarna i köket och stora rummet och vedspisen i köket värmde upp huset fint. Huset känns stort och rymligt, så stort att Emil och Ester bestämmer sig för att hyra ut rummet på övervåningen.

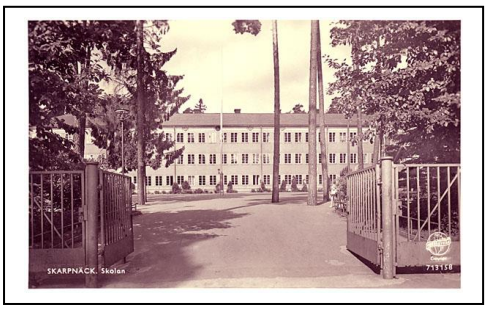
Skarpnäck hade blivit som en egen liten stad. De flesta som bodde där arbetade i området. Det fanns matbutiker, kyrka, postkontor, skola och man behövde inte åka in till

[2] Stockholmskällan, Fotograf Stockholm stad småtugeförening (SMÅA), Okänd (1927), Bildnummer SSMSM000046

[3] Fotograf okänd, Skarpnäcks Trädgårdsstads arkiv, http://www.skarpnack.org/wp-content/uploads/2014/01/fest_dansb1_s.jpg

stan. Men var man tvungen så fanns spårvagnen från slutstationen vid Talmansgränd[4], resan tog en timme till Slussen.

Emil och Esters barn börjar skolan i den nybyggda Skarpnäcksskolan[5] som stod färdig 1921, i den går områdets alla barn. Skolhuset är stort och gult och liknar ett slott, trots att det ligger mitt i skogen.

Den lilla fritiden Emil och Ester har, spenderar de i mest i trädgården. De odlar potatis och grönsaker, och de har fruktträd. Det känns tryggt att ha egna grödor. Ester har även några rosenbuskar som hon vårdar. Ibland gör de utflykter med matsäck till Hammarbystugan[6] som är inom promenadavstånd och de badar i Söderbysjön.

1970 är Håkan och Kristina 25 år och nygifta, och planerar att starta sin familj. De har letat hus ett tag, men inte hittat något de tycker om. Deras mäklare tipsar om ett hus han känner till som inte ännu kommit ut till försäljning[7], och Håkan och Kristina åker förbi för att titta. Gatan är charmig med syrenbuskar som hänger över grindarna och ramar in trädgårdarna. Genom fönstret i köket ser de kakelugnen, inte många hus har kakelugnar kvar 1970, och Kristina känner direkt att här vill hon att de ska bo!

Håkan och Kristina ber mäklaren prata med Emil och Ester, och de får komma och titta på huset. Emil och Ester bjuder på kaffe i köket och de känner att de tycker om Håkan och Kristina, och känner igen sig i dem. De känner att de vill sälja till en familj som kommer älska livet i huset i Skarpnäck lika mycket som de har gjort.

ENSKEDE-
DALEN
1½-plansvilla i först-
klassigt skick, 4 r.o.k.,
ca 80 m². Hel källare.
Oljeeldning, inv. tank.
137.000:-, kont. 40.000:-
ENSKEDE

1971 säljer Emil och Ester sitt älskade hus till Håkan och Kristina. De har då bott i Skarpnäck i nästan femtio år. Barnen har flyttat ut och huset känns för stort och tomten med sina bärbuskar och fruktträd, kräver för mycket jobb. Hyreskontraktet på tomten som Emil fick från början gäller fortfarande några år till, så hyran är fortfarande 170 kronor om året. Emil och Ester får etthundratrettiosju tusen kronor för huset när de säljer. Håkan och Kristina får

[4] Vykort, Foto Carl Bengtsson, 1931, Skarpnäcks Trädgårdsstads arkiv
[5] Vykort Skarpnäcks Skola, (1930-tal) fotograf okänd, Skarpnäcks Trädgårdsstads arkiv
[6] Bild från https://sv.wikipedia.org/wiki/Hammarbystugan
[7] Egen bild av annonsen för huset på Riksrådsvägen, foto Håkan Ridderström

låna en del av pengarna av sina föräldrar för att ha råd, och förutom banklånet de behöver ta med föräldrarna som borgenärer, får de en liten del av köpesumman på avbetalning till Emil och Ester.

Sommaren 1971 flyttar de nya ägarna in. Glädjen är stor. Håkan som är händig börjar genast planera för hur de ska kunna förbättra huset och göra det rymligare. Kristina tar ett jobb som mellanstadielärare i Skarpnäcksskolan.

1972 föds Håkan och Kristinas första barn, en dotter, och huset känns nu verkligen för litet. I sann "egna-hems"-anda bestämmer de sig för att själva bygga ut. Den gamla glasverandan ska bort och ge plats för rum till barnen. Håkans pappa Henry och Kristinas pappa Erik tar bilarna från Björkhagen för att hjälpa honom att gräva för grunden. När de börjar gräva hittar de i jorden en av de gamla kakelugnarna som tidigare fanns i husets vardagsrum men som Emil och Ester rev ut på 1960-talet när centralvärme drogs in i huset och kakelugnen kändes omodern. Kristina sörjer att den inte finns kvar i huset, men gläds att den i köket i alla fall finns kvar och fungerar. Emil kommer förbi och tittar på bygget, och kan efter besöket åka hem till Ester och berätta att rosenbuskarna fortfarande finns kvar i trädgården.

Ett efter ett säljs husen till yngre familjer, och husen är nu inte längre helt lika. Kupor byggs på taken, träpanel byts mot modernare plåtfasad och målas om och husen byggs till, ett efter ett. Området är återigen fullt med barn som leker i trädgårdarna och i parkerna som finns insprängda i alla kvarter.

De som nu bor i Skarpnäck har det bättre ställt än de som först byggde upp området, men än har området inte blivit så dyrt att arbetare inte kan bo där. Droskförare, koksutkörare, asfaltsarbetare och trädgårdsmästare ha bytts ut mot lärare, målare, konstnärer och kontorsfolk. Behovet att låna verktyg från Trädgårdsstadsföreningen är inte lika stort, även om möjligheten finns, de flesta äger det de behöver. Men behöver grannarna hjälp med något på huset eller i trädgården, så hjälps man åt och behöver man bygga om gör de flesta det själva. Socialdemokratiska arbetarpartiet har ett starkt fäste i Skarpnäck.

Nu finns tunnelbana till området och Kärrtorps centrum har byggts upp. Där spårvagnen vände vid Talmangränd ligger nu en kiosk där Håkan och Kristinas barn köper lördagsgodis för sin veckopeng. Behovet av småbutiker i området finns inte längre utan affärerna finns i centrum vid tunnelbanestationen, och de lokala butikerna stängs ner en efter en. Runt centrum finns numer lägenheter och Skarpnäcks skola har byggt ut för att kunna ta emot alla barn i området.

Håkan och Kristina har nu tre barn och med utbyggnaden av huset har alla barn var sitt rum. I trädgården finns fruktträden kvar med Esters rosenbuskar och odlingar har fått ge plats för en mer lekvänlig gräsmatta där deras barn kan lära sig cykla och spela fotboll. Där dansbanan en gång låg ligger en lekskola där Håkan och Kristinas dotter går året innan hon börjar första klass i Skarpnäcksskolan.

1981 går det första hyreskontraktet på tomten ut och hyran går upp med astronomiska tusen kronor om året. Ett par år efter det bestämmer sig Stockholm Stad för att börja sälja ut tomterna i Skarpnäck till hyresgästerna, och Håkan och Kristina tackar ja till erbjudandet att äga både sin bostad och sin tomt. De får köpa tomten från staden för tvåhundratjugo tusen kronor, vilket är betydligt mer än de en gång betalade Emil och Ester för huset, men då hyreskontrakten numer förhandlas om varje år och blir dyrare och dyrare, känns det som en bra investering.

Åren går och de som bor i Skarpnäck har nu möjlighet till mer fritid än Emil och Ester någonsin hade. Det är inte ovanligt att man har både landställe och kan åka på utlandssemestrar, vilket hade varit otänkbart för Emil och Ester. Men möjlighet att bada i Söderbysjön[8] finns fortfarande, och det gör Håkan och Kristinas familj i bland.

2007 köper Håkan och Kristinas dotter ett hus på samma gata, några nummer längre upp, och flyttar in med sin familj. De tre döttrarna njuter av att ha mormor och morfar så nära och de leker ofta i deras trädgård och lär sig cykla i parken precis som Håkan och Kristinas tre barn gjorde.

Nu finns inte kiosken vid Talmansgränd kvar, där ligger nu en förskola. Affärslokalerna är omgjorda till bostäder. Man handlar inte längre sin mat på Konsum i Kärrtorps centrum, de stora köpcentrumen vid Globen, Farsta och i Sickla har tagit över. I alla trädgårdar där det finns barn finns studsmattor, vissa av husen har till och med pool i trädgården. Grillar och robotgräsklippare är standard och behovet av att låna av varandra finns inte längre. Trädgårdsstadsföreningens utlåningsverksamhet finns kvar, men i stället för liar och stegar finns partytält i förrådet på Arbetsvägen. De som flyttar in nu betalar miljontals kronor för sina hus och med de flesta hus ingår tomten i köpet, även om vissa tomträttskontrakt fortfarande finns kvar i området. Vill man nu köpa loss sin tomt kostar den två miljoner kronor.

Året är nu 2018. Håkan och Kristina bor kvar och har snart bott i Skarpnäck i femtio år. Kristina arbetade kvar i Skarpnäcksskolan till 2005, och vissa av eleverna hon hade de sista åren var barn till de första eleverna hon hade. Deras dotter som flyttade tillbaka till Skarpnäck 2007 bor inte längre kvar. Precis som Emil och Ester har Håkan och Kristina sett sitt område förändras under åren och de pratar ofta om hur det kommer att se ut i framtiden. Vissa förändringar har de varit delaktiga i och andra har skett runt omkring dem. I deras trädgård har odlingar och planteringar åter fått flytta in, nu när deras barn och barnbarn inte längre behöver plats för fotbollsspel och cykling.

Skarpnäck som en gång låg på landet är idag ett av de villaområden som ligger mest centralt i Stockholm och tunnelbanan från Kärrtorp till T-centralen tar tio minuter. Bostadsbristen är fortfarande stor i Stockholm och bostadspriserna är högre än någon annanstans i landet. Men i Skarpnäck är det färdigbyggt på alla ytor[9], och de som idag drömmer om ett eget hus behöver söka sig betydligt längre utanför stan för att få möjligheten som Emil och Ester en gång fick. Det är svårt att förstå vilken resa Emil och Ester gjorde från Gamla Stans gränder till ängarna i Skarpnäck, en resa som Håkan och Kristina och deras barn och barnbarn fick dela och förvalta. Men önskan att skapa ett bra liv för sin familj är lättare att förstå.

[8] Foto från https://naturkartan.se/sv/stockholmslan/grillplats-soderbysjons-badplats/nearby

[9] Bild över Statsrådsvägen, Skarpnäcks Trädgårdsstadsförenings arkiv, ”Sommarbilder 2002” http://www.gamla.skarpnack.org/gallery/somm02.asp

Metod:

Kvalitativ intervju med Håkan och Kristina Ridderström, ägare till Riksrådsvägen 7, Skarpnäck
Kvalitativ intervju med Malin Ridderström, född på Riksrådsvägen 7, Håkan och Kristinas dotter, ägare till Riksrådsvägen 19 2007-2012
Bild och textsökning i Skarpnäcks Trädgårdsstadsförenings arkiv
Bild och textsökning i Stockholmskällan (www.stockholmskallan.se)

Källkritik
Intervjuerna är genomförda med boende i Skarpnäck. Berättelserna är tagna fritt ur minnet som de var berättade för de som återgett dem. Datum och platser har kunnat verifieras genom sök i arkiv. Dock kan inte detaljer runt människors upplevelser verifieras, utan är en del av en levande berättelse.